

BEITEBRUKSPLAN FOR LILLEHAMMER KOMMUNE

2020-2025

Innhold

1. Innledning	4
2. Beitebruken i Lillehammer	5
2.1 Beitearealene i Lillehammer	5
2.2 Dyr i utmark	5
2.2.1 Sau i utmark	7
2.2.2 Storfe i utmark	7
2.3 Setre med mjølkeproduksjon	9
2.4 Verdsetting av utmarksbeitet.....	10
2.5 Organisert beitebruk.....	11
2.5.1 Fåberg Østside beitelag.....	11
2.5.2 Fåberg Vestside beitelag	12
3. Ressursgrunnlaget	13
3.1 Naturgitte forhold.....	13
3.1.1 Geologi.....	13
3.1.2 Vegetasjon og beitekvalitet	13
3.3 Beitearealenes beliggenhet.....	14
3.4 Setrer og utmarksslåtter	14
4. Lovverk	15
4.1 Aktuelle lover og forskrifter	15
5. Utfordringer knyttet til beitebruk	17
5.1. Beiteretten	17
5.2 Omdisponering av utmark.....	17
5.3 Rovvilt.....	18
5.4 Storfe på utmarksbeite	18
5.5 Manglende og dårlige gjerder	19
5.6 Jakt og jegerinteresser	20
5.7 Nabobeiting	20
5.8 Laushund	20
5.9 Gjengroing	20
5.10 Samarbeid med andre næringer/organisasjoner	20
6.0 Utmarksbeite i plansammenheng	21
6.1 Beitebruk og arealplaner.....	21
6.2 Beitenæringa som høringsinstans	21
7.0 Tiltaksdel	22
Tiltak 7.1 Informere om beiting i utmark.....	22
Tiltak 7.2 Forebygge tap av dyr på beite	22
Tiltak 7.3 Tilsyn og oppfølging av dårlige gjerder i utmark og ulovlige gjerder rundt fritidseiendommer.....	22
8. Retningslinjer for bruk av beitearealene i Lillehammer	23
9. Beredskapsplan	24
9.1 Hovedmål	24
9.2 Forebyggende tiltak	24
9.2.1 Tilsyn.....	24
9.2.2 Informasjon.....	24
9.3 Kartlegge problemområder	24
9.4 Akutte forhold	24

9.5	Rovvilt	24
9.5.1	Ekstraordinært tilsyn	25
9.5.2	Rutine ved funn av kadaver/observasjon av rovdyr	25
9.5.3	Beredskap og oppgaver ved Landbrukskontoret	25
9.6	Beredskapsarealer.	26
9.6.1	Fåberg Øst.....	26
9.6.2	Fåberg vest	26
9.7	Krisehåndtering	26
9.8	Gjennomføring av tiltak	27
10.0	Beitekart.....	27

Alle foto: Landbrukskontoret i Lillehammer-regionen

1. Innledning

Verdien av utmarksbeitet i Lillehammer kommune utgjør ca 15,5 mill.kr hvert år fordelt på verdien av fôr opptatt på beite, kjøtt- og ullproduksjon og beitetilskudd.

Siste versjon av Beitebruksplanen for Lillehammer kommune er fra 2012.

Beitebruksplanen dokumenterer omfanget og verdien av beitinga i dag. Planen skal synliggjøre arealinteressene til beitebruken i utmarka i Lillehammer og de utfordringer den kan ha. Og den skal komme med tiltak som styrker beitebruken og reduserer konfliktnivået.

Rullering av beitebruksplanen ble igangsatt av Landbrukskontoret i Lillehammer-regionen etter oppfordring fra beitelagene i kommunen. Det er nedsatt en arbeidsgruppe bestående av representanter fra beitelagene og landbrukskontoret. Det har vært avholdt et møte med representanter fra grunneierlag, skogeierlag og fjellstyret.

Beitebruksplanen er en temaplan for beitebruk. Beitebruksplanen har dermed ikke rettsvirkning som planer etter plan- og bygningsloven. Beitebruksplanen bør imidlertid legge grunnlag og premisser for kommunens øvrige planlegging. Dermed kan en forutse arealkonflikter tidlig i planarbeidet, i stedet for å måtte foreta enkeltvurderinger etter hvert som konfliktene oppstår. Beitebruksplanen vil være et nyttig redskap i kommunens planarbeid og i forbindelse med andre politiske beslutninger som berører utmarksområdene og bruken av ressursene her.

Beitelagene har tegnet inn sine anlegg på grunnlagskartene, mens landbrukskontoret har tatt seg av skrivearbeidet. Den reviderte beitebruksplanen har med flere av kapitlene fra den forrige utgaven mens noen kapitler er oppdatert. Beredskapsplanen er oppdatert.

2. Beitebruken i Lillehammer

2.1 Beitearealene i Lillehammer

Utmarksarealene i Lillehammer er delt i to hovedområder av Lågen/Mjøsa Fåberg Østside og Fåberg vestsida. Beitebrukerne er organisert i to beitelag; Fåberg Østside beitelag og Fåberg Vestsida beitelag. Hvert hovedområde er det delt inn i sankeområder.

Det totale beitearealet på vestsida av Lågen/Mjøsa er ca 247.000 daa. 12 000 daa eies av Lillehammer kommune og ca 235.000 daa eies av private grunneiere. På østsida er det totale beitearealet ca 134.000 daa fordelt på 35.000 daa statsallmenning, ca 3500 daa på fylkeskommunal grunn, ca 800 daa kommuneskog og ca 94.700 daa på privat grunn. De to hovedområdene er igjen delt i beiteområder.

Mange beiteområder går over i hverandre ved at dyra vandrer over større strekninger. I Lillehammer-området synes det å være tilstrekkelig beite for både husdyr og hjortevilt.

2.2 Dyr i utmark

Utmarka som beite for husdyr har hatt og har stor betydning for husdyrholdet i Lillehammer. Fôret som er høstet i utmarka er en veldig viktig ressurs for matproduksjonen i kommunen. Antallet sau og lam i utmark har holdt seg rimelig stabilt over år, mens økningen i antall besetninger med ammeku de senere årene har ført til at det er flere storfe i utmark.

I 2019 ble det sluppet 552 mjølkekyr/ammekyr, 812 øvrige storfe og 10258 sau og lam på utmarksbeite. Disse dyrene tilhører 25 storfebesetninger og 56 sauebesetninger. Tallene er hentet fra søknad om produksjonstilskudd fra søkere i Lillehammer kommune.

Tabell 1 Utviklingen i dyretall på utmarksbeite de siste 16 årene. Kilde: Søknad om produksjonstilskudd

Dyreslag	2003	2008	2013	2019
Melkeku/ammeku	262	397	448	552
Øvrige storfe	518	706	675	812
Sau og lam	10891	10285	9056	10258

Tabell 2 Antall storfe og sau pr. beitelag i Lillehammer kommune i 2019

Beitelag	Storfe	Sau og lam
Fåberg østside beitelag	221	2475
Fåberg vestsida beitelag	1006	5992
Sum	1227	8467

Andelen sau/lam som er med i organisert beitebruk var på 88%. Tallene er justert i.f.t. at en besetning beiter i annen kommune. For storfe var andelen med i organisert beitebruk på 83%. Organisert beitebruk betyr at beitebrukere er medlemmer i beitelag som organiserer

slipp, tilsyn og sanking av dyr. Beitelagene melder inn antall dyr sluppet og sanket på beite i.f.m. søknad om tilskudd til drift av beitelag i regionalt miljøtilskudd.

Tabell 3. Beiteområder/beitebelegg (beitesesongen 2019)

Beiteområde	Sau/lam	Storfe	Sau/1000 daa	Areal i daa ¹⁾
Østsida:				
Baklia	550		45	12.000
Nordseter	479	145	12	40.200
Åsen/Kjølgård	879	76	22	40.000
Storkvann dalen	567		35	16.000
Sum	2475	221		
Vestsida				
Bakseterkjølen	1377	207	63	22.000
Ruk/Kinn/Sørkjølen	2870	412	43	66.000
Vest for Rinna	1745	387	13	132.000
Sum	5992	1006		
Andre ²⁾	1791	248		
Totalt	10258	1364		

¹⁾ Beregnet areal i dekar med fratrekk av vann. I tillegg til opplistede områder er det også området Sjøsetra på Østsida med et areal på 21.000 daa.

²⁾ Inkluderer besetninger som ikke er medlem i et av beitelagene og besetninger som beiter i andre kommuner.

2.2.1 Sau i utmark

Sauen er det viktigste beitedyret og tilnærmet all sauene i Lillehammer går på utmarksbeite. Utmarksbeitene i kommunen passer godt for sau og det kan vises til høy tilvekst og lave tap gjennom flere år. Tabell 4 viser en oversikt over tapene hentet fra søknader om tilskudd til organisert beitebruk.

Tabell 4. Antall sau/lam sluppet på beite og antall sau/lam tapt på beite. Kilde: Søknad om tilskudd til organisert beitebruk.

År	Sluppet på beite	Tapt på beite	Taps %
	Sau/Lam	Sau/Lam	Sau/Lam
2006	9749	283	2,9
2010	8583	292	3,5
2011	8067	251	3,1
2015	7857	197	2,5
2019	8467	247	2,9

2.2.2 Storfe i utmark

Tabell 5. Storfe i utmark pr. beitelag 2011-2019

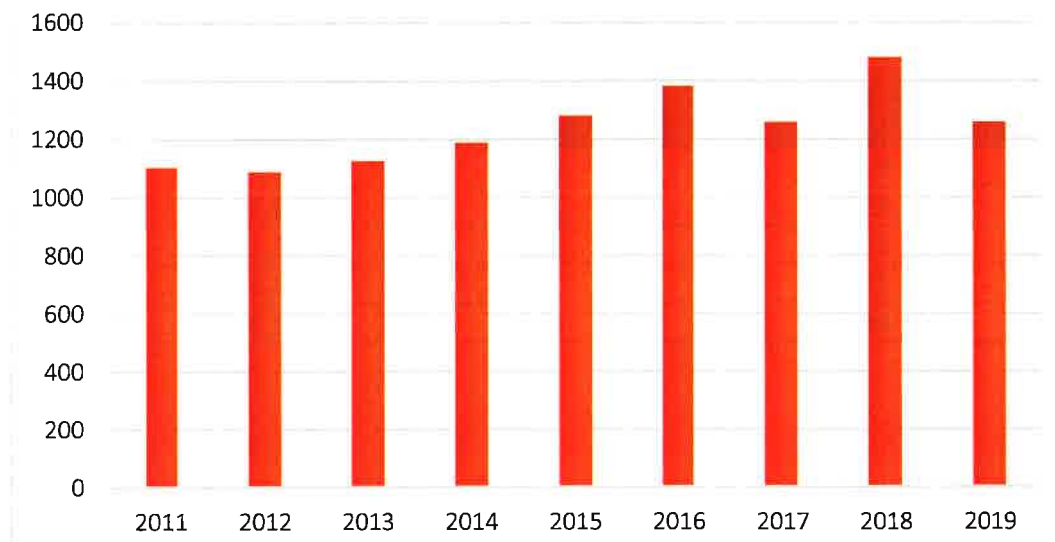
År	Fåberg Østside	Fåberg Vestside
2011	163	586
2012	194	635
2013	189	867
2014	164	808
2015	154	711
2016	177	829
2017	218	887
2018	219	1016
2019	221	1006

Antall storfe i utmarka har vært økende de senere årene. I 2011 ble det sluppet 749 storfe (mjølkeku/ammeku og ungdyr) på utmarksbeite. I 2019 var antallet økt til 1364 dyr. Dette har sammenheng med at det har blitt flere ammekyr og færre mjølkekyr i kommunen. Gjennom tørkesommeren 2018 ble flere dyr sluppet i utmarka da innmarksbeitene og slåtteearealet tørket ut. For mange ble utmarka redningen slik at en slapp å slakte dyr. Da fikk flere øynene opp for hvilken stor og viktig ressurs utmarksbeitet er for landbruksnæringa og matproduksjon.

Tilskuddet til storfe i utmark i produksjonstilskuddsordningen økte mye i jordbruksoppgjøret 2017 slik at den økonomiske stimulansen til bruk av utmarka ble forsterket.

Antallet storfe totalt omsøkt for produksjonstilskudd i Lillehammer kommune har holdt seg stabilt i denne perioden. I 2011 var det omsøkt totalt 3776 storfe i 2011 mens i 2019 var tallet på storfe 3782.

Antall storfe i utmark 2011-2019

Medvirkende årsaker til dette er bl.a. at antallet ammekyr har økt de siste årene fordi det i besetninger med mjølkeku også gis fullt ammekutilskudd til ammekyr. I tillegg har beitetilskuddet til storfe på både inn- og utmarksbeite økt. Det er også slik at noen av de som slutter med mjølkeproduksjon starter opp med ammeku og benytter da utmarksbeite i større grad enn det de gjorde tidligere.

Antallet søkere om produksjonstilskudd som har storfe er redusert fra 83 til 46 på disse åra. Etablering av samdrifter har ført til at det har blitt færre søkere mens dyretallet har blitt opprettholdt el. har økt. Noen leier bort mjølkekvota og går over til å drive med ammeku i stedet og flere gardsbruk har avviklet husdyrproduksjonen. Utviklingen i kommunen er lik som i resten i landet med at det blir færre og større enheter. Antall storfe pr. tilskuddssøker har økt fra 42 dyr i 1999 til 81 dyr i 2019.

Flere storfe og spesielt ammeku i utmark medfører noen nye utfordringer. Store, tunge dyr og kyr som ofte har med seg kalv kan gi økt press på gjerder m.m., samt at ammekyr med kalv kan ha sterke morsinstinkter som er viktig å være bevisst på. Store flokker med mere tunge dyr kan gi mer opptrukking på samleplasser og saltsteinsplasser bl.a. Turgåere med hund er også en stor utfordring i.f.t. storfe på beite.

2.3 Setre med mjølkeproduksjon

I 2019 var det fire setre med aktiv mjølkeproduksjon i Fåberg vestfjell. Det er kun på ei av disse setrene at kua er i utmarka på dagtid og på innmark om natta. De andre beiter store oppdyrka innmarksarealer rundt setertunet.

Kart: Setre med mjølkeproduksjon i Fåberg vestfjell

To av setrene er fellessetre med to el. flere deltakere og de andre setrene drives av enkeltbrukere.

Foto: Mjølkebilen har henta mjølk på Svæsætra i Fåberg vestfjell.

2.4 Verdsetting av utmarksbeitet

Fôrverdien av grovfôret tatt opp på utmarksbeite i Lillehammer utgjør ca 3,6 mill.kr/år. Fôropptaket på utmarksbeite tilsvarer beiteopptak fra 7200 daa fulldyrka jord.

Fôropptak på utmarksbeite til de enkelte dyreslag vises i tabell 6.

Tabell 6: Fôropptak for de enkelte dyreslag (Kilde Erling Skurdal, 1997. Beiting i utmark)

Dyreslag	Fôropptak pr. dag
Sau og lam	1,0 fôrenhet
Ammeku/mjølkeku	6,0 fôrenhet
Ungdyr av storfe	4,0 fôrenhet

Fôrverdi

Alle dyra som var i utmarka i 2019 høstet ca 1.8 mill. fôrenheter fra utmarksbeite til en verdi av 6,3 mill.kr kroner. Det er forutsatt 3,50 kr/fôrenhet, 100 beitedager og fôropptak utfra tabellen over.

Opptaket av fôr på utmarksbeitet tilsvarer produksjon beitegras på 7200 daa dyrka areal når en regner en avling ved beiting på 250 FE/daa. Det totale omsøkte dyrka arealet i Lillehammer kommune er på 21.544 daa. Av dette utgjør arealbehovet for sau og lam 4600 daa. Dette viser at utmarksarealene er en stor ressurs, og at det kreves store arealer dersom sauene må holdes på innmark ved f.eks. akutte rovviltangrep.

Kjøtt

I tillegg til verdien av fôret som er høsta, kommer verdien av kjøttet og ulla som er produsert i beiteperioden og tilskuddet til dyr på utmarksbeite.

Verdien av kjøttet produsert i utmarka er vanskelig å beregne. I 2019 ble det i Lillehammer kommune levert 330 tonn kjøtt fra storfe og 125 tonn sau/lam til kjøttssamvirke og private slakterier. Det er usikkert hvor stor andel som kan tilskrives utmarksbeite. Ved å ta utgangspunkt i antall dyr som er oppgitt å gå på utmarksbeite i søknad om produksjonstilskudd, er det beregnet følgende kjøttverdi for storfe og lammekjøtt: Storfe: 812 ungdyr av storfe på utmark i 80 dager med en tilvekst på 480 g/dag og en kjøttverdi på 47,2 kr/kg (noteringspris inkl. tilleggspriser hos Nortura) gir dette en verdi på ca 1,5 mill.kr.

Lam: 6592 lam i 100 dager med en tilvekst på 115 g/dag slaktevekt og en kjøttpris på 47 kr gir en verdi på ca 3,5 mill.kr.

Utfra disse beregningene kan en anslå at verdien av kjøttet produsert på utmarksbeite i kommunen er 5,0 mill.kr.

Ull

Totalverdi av ulla, med utgangspunkt i gjennomsnittspris, gir en verdi på ca 0,8 mill.kr.

Dette er beregnet ut fra middel ullpris på 30 kr/kg og at det produseres 0,22 kg ull/kg produsert kjøtt. Men en lammekjøttproduksjon på 125 tonn gir dette 27,7 tonn ull produsert.

Beitetilskudd

I 2019 ble det totalt utbetalt ca 3,4 mill.kr i tilskudd til dyr på utmarksbeite i Lillehammer. Dette er fordelt på de to ordningene produksjonstilskudd i jordbruket (PT) og regionalt miljøprogram i Oppland (RMP). Sistnevnte ordning er for både enkeltbrukere og beitelag. I produksjonstilskudd ble det utbetalt 3,15 mill.kr totalt til enkeltbrukere som har storfe/sau på utmarksbeite i minst 5 uker. Tilskudd til storfe i utmark var i 2019 på kr 792 pr.dyr og kr 205 pr.sau. I RMP-ordningen ble det utbetalt kr 224.000 i driftstilskudd til de to beitelagene. Godkjente beitelag kan søke driftstilskudd pr. dyr sluppet på utmarksbeite.

Den totale verdien av beiting i utmarka i Lillehammer kommune blir dermed på ca 15,5 mill.kr årlig. Dette viser hvor stor ressurs utmarksbeitet er for landbruket i Lillehammer kommune.

2.5 Organisert beitebruk

Organisert beitebruk betyr at beitebrukerne er medlemmer i beitelag som organiserer slipp, tilsyn, sanking og ettersanking samt at de gjennomfører tiltak og investeringer for å tilrettelegge for beitebruken og dempe konflikter i.f.m. utmarksbeitebruk. Beitekartet vedlagt planen viser lagenes installasjoner i utmarka. Dette er både salteplasser, sankeanlegg og sperregjerder. Beitelagene er registrert som foreninger i Enhetsregisteret.

Organisering av beitebruken ble igangsatt i 1970. Opprinnelig var dette en ordning for sau, men fra 1993 kunne også storfe og geit organiseres i eksisterende lag eller danne egne lag. Målet med ordninga er å få til en mer rasjonell utnyttelse av utmarka til beite og redusere tapet til et minimum.

Gjennom tilskuddsordningen "Tilskudd til tiltak i beiteområder" kan beitelagene søke midler til aktuelle påkrevde tiltak slik som sperregjerder og samlekvær, ferister m.m.

2.5.1 Fåberg Østside beitelag

Fåberg Østside beitelag hadde 13 medlemmer pr. 2019 med både storfe og sau. Det er tre besetninger med storfe på østsida av kommunen mens det er flere med sau. Beitelagets område er delt i følgende sankeområder: Baklia, Nordseter, Åsen/Kjølgård og Storkvanndalen. Beiteområdet Storkvanndalen strekker seg inn i Ringsaker kommune, dette er i samråd med beitebrukere der. Beitelaget er godt organisert, og har godt samarbeid med andre lag og foreninger med interesser i utmarksområdene på østsida. Beitelaget har tidligere arbeidet for å få satt opp sperregjerder mot tettbygde strøk slik at det er sperret fra grensa mot Ringsaker og nordover til Balberg. Siste årene er det kommet flere dyr ned mot Besserudgrenda, men det gjenstår å få satt opp sperregjerde ovafor denne grenda.

2.5.2 Fåberg Vestside beitelag

Fåberg Vestside beitelag hadde 45 medlemmer i 2019. Det er også dyreeiere som slipper dyr i beitelagets område som ikke er medlem av beitelaget. Beitelagets område er oppdelt i seks sankeområder der det er en sankebas pr. område: Bakseterkjølen, Kinnkjølen, Ruka/Skarpsno/Skålenga, Sørkjølen, Haugerhaugen/Baklia og Fjellet. Det er både sau og storfe i disse områdene. Innen disse sankelagene er det samarbeid om tilsyn og sanking. I tillegg er det et eget sankeområde for storfe vest for Rinna som samarbeider om tilsynet gjennom sesongen og sanking om høsten.

Fåberg vestside beitelag har også arbeidet for å få satt opp sperregjerder på flere strekninger i lagets område. På Vingnes ble det etablert gjerdelag av grunneiere og satt opp sperregjerde fra Saksumdalsvegen til Synsterud. Dette prosjektet ble ferdig i 2012. Etter dette er det etablert flere gjerdelag, slik at nå er det sperregjerde mot utmark på det meste av strekningen mellom grensa mot Biri og grensa mot Gausdal. Det gjenstår kun siste strekningen i Rudsbygd mot kommunegrensa til Gausdal.

Saltsteinsplass ved Abbor-Akksjøen.

3. Ressursgrunnlaget

Lillehammer kommune har et totalareal på 478 km² hvorav 79% av arealet er utmark.

3.1 Naturgitte forhold

3.1.1 Geologi

Vegetasjonen gjenspeiler bergartformasjonene. Berggrunnen i kommunen består utelukkende av sedimentære bergarter. Det er senprekambrisk sandstein som dominerer. I den østligste delen av kommunen er grunnfjellet mørk senprekambrisk sandstein som stedvis er konglomeratisk (av blandet materiale). Skiferinnholdet er lite og gir et forholdsvis næringsfattig jordsmonn. Løsmassene er tynnere enn på vestsiden av Mjøsa og de avtar med stigende høyde over havet.

Fra den midtre delen av Lillehammer og mot vest er det mer skifer og sandstein i veksling. Dette gir tykkere og mer næringsrike løsmasser. I Fåberg vestfjell øst for Vismunda er det et område bestående av bladet konglomerat som ved Vismunda går over i et område med kalkstein og skifer. Det sistnevnte gir grunnlag for et godt jordsmonn.

3.1.2 Vegetasjon og beitekvalitet

Utmarksarealene i Lillehammer kommune ble kartlagt av hovedfagsstudent i botanikk Hans Christian Gjerlaug i 1973. Ytterligere vegetasjonskartlegging av kommunen er ikke gjennomført. Det er NIBIO som utfører vegetasjonskartlegging på oppdrag nå for tiden. Det har skjedd flere endringer siden Gjerlaugs registrering, men for store deler av utmarksarealet i kommunen er kartleggingen fortsatt gjeldende. Den vegetasjonsinndelingen Gjerlaug har fulgt, går igjen i beiteundersøkelser når det gjelder å finne uttrykk for verdien av ulike vegetasjonstyper. Oversiktskartet som Gjerlaug lagde utfra sine registreringer er lagt ved beitebruksplanen fra 1999.

I et detaljkart er ulike vegetasjonstyper registrert. Disse vegetasjonstypene er: lavrik rishei, blåbærrik rishei, primær finnskjeuggmark, lavalpin sekundær finnskjeuggmark, rismyr, rikmyr, fattigmyr, mellommyr, rikmyr, kulturmark, fjellbjørkeskog, lynggranskog, bær-lyng-bar-/blandingsskog, lavfuruskog, lågurtgranskog, høgstaudegranskog, oreskog, edellauvskog, ospeskog og bjørkesumpskog. Kartet er ikke vedlagt planen.

I Fåberg vestfjell viser Gjerlaugs kartlegging store områder med lågurt- og høgstaudeområder. Slike områder gir et frodig beite når skogen er hogd og ny skog er i tidlig utvikling. I området ved Lunken og Vismundsvatnet finner en mange rikmyrer. Disse er kjennetegnet ved å være artsrike og næringsrike med bladmoser, urter og gras/starr/sivarter (graminider - grasvekster).

Dersom utmarksbeite skal klassifiseres i gode og mindre gode beiteområder, vil bonitetskart være et godt hjelpemiddel. Boniteten er den viktigste faktoren også når det gjelder grasproduksjon, men for skogsbeite vil skogens alder og tetthet være nesten like viktig. Gammel, tett skog gir lite rom for grasvekst, mens det etter snauhogst vil bli svært godt beite i noen år. Av dette følger at det er vanskelig å klassifisere skogsbeite som godt eller mindre godt på litt lengre sikt. Det vil forandre seg i takt med skogbehandlingen. Beitedyra

søker dit det til enhver tid er best beite, innenfor det område de vanligvis holder til. Beitebelegget (dyr pr. arealenhet), vil av den grunn forandre seg over tid.

Disse faktorene er det viktig å være klar over, dersom et beitekart der gode og mindre gode beiteområder er kartfestet, skal brukes i kommuneplansammenheng.

På østsiden av Mjøsa/Lågen er det store områder med lyng-granskogområder som gir et skinnere beite enn på vestsiden. Det samme gjelder til dels for furuskogområdene. Fjellvidda i nordøst ligger ca 900 m.o.h. Vegetasjonen er ensformig med store fattigmyr områder som er omgitt av blåbærrike risheier. Her ligger en god del setrer som det er lenge siden var i drift. I flere områder her er det etter hvert blitt mange hytter slik at flere områder er blitt mindre tilgjengelige for beiting.

Treslaget har også betydning for beitets kvalitet. Tett hogstmoden granskog gir lite muligheter for beitevekstene til å utvikle seg. Lauvskog derimot er mer åpen, slik at lyset i større grad når ned til undervegetasjonen og denne får utvikle seg til å gi bedre beite.

3.2 Sambeiting og alternativ beiting med flere dyreslag

Ved sambeiting menes at flere dyreslag beiter samtidig i samme område. Alternativ beiting betyr at man skifter dyreslag fra det ene året til det andre. Ved å la to eller flere dyreslag beite i samme område får en bedre utnyttelse av beitet da forskjellige dyreslag gjerne tar forskjellige grasarter og deler av samme graset slik at beitekvaliteten holdes bedre oppe. Et annet forhold som særlig gjør seg gjeldende på innmarksbeite med stor dyretetthet, er at næringsrikt beitegras rundt avføringsrukene vrakes dersom samme dyreslaget beiter her. Når ku og sau beiter sammen, tar sauene det frodige graset rundt kurukene som vrakes av kyrne selv. Avbeitingen blir derved bedre og innvollsparasittene holdes bedre nede.

3.3 Beitearealenes beliggenhet

I Lillehammer slipper beitebrukerne i stor grad å transportere dyra lange strekninger til og fra utmarksbeite. Bortsett fra et par besetninger som beiter i Gausdal vestfjell. Anslagsvis 60-70% av dyra kan slippes eller drives direkte på utmarksbeite fra gården. Det er viktig å kunne ta vare på denne naturgitte fordelene. Det må derfor tas hensyn til at beitedyra kan sikres fortsatt fri passasje fra gårdene og til utmarka under arealdisponering og utbygging i kommunen. Trekkveger der dyra ferdes til daglig må hensyntas og ikke stenges.

3.4 Setrer og utmarksslåtter

Tidligere kunne mange bruk ha to setrer. Det var heimseter ned i skoglia, som man flyttet til i juni (vårseter). Senere flyttet man til setra inne på fjellet, som gjerne kalles sommerseter (langseter/fjellseter). Heimsetra kunne også bli brukt som høstseter en tid etter at oppholdet på langsetra var over. På heimsetrene kom veksten i gang tidligere og varte lengre ut over høsten enn inne på fjellet, og man fikk tilgang til større beitearealer totalt. Ellers ble mye vinterfôr høstet i utmarka. I fjellseterområdet ble de beste myrene og setervollene høstet med ljà. Utmarksslåtten var en viktig del av fôrgrunnlaget for vinteren på mange gårder. De enkelte av setrene, f.eks. Nordseter, hadde hvert sitt beiteområde omkring setra der dyra kunne gå.

Slått og beiting av setervoller og utmark gir mere variasjon i landskapet og større mangfold av planter, da det bidrar til at sopp og urter får leverom ved at jorda gjødsles og høstes, samt at busker og kratt holdes nede. Det er funnet gamle slåtteenger med over 85 ulike

plantearter innenfor noen få dekar areal. Dette bidrar til å øke opplevelsesverdien for de som ferdes i skog og mark.

Setrene ble tradisjonelt lagt i gode beiteområder. Setervollene med omkringliggende områder er også i dag gode beiteområder. I Fåberg østfjell har Staten anerkjent privat eiendomsrett til alle setervollene. Dermed gjelder ikke foreldelsesfristen for gjenoppbygging av nedfalte seterhus dersom det i framtida kan bli aktuelt å ta opp igjen seterdrifta. På vestsida av Lågen/Mjøsa er det ingen allmenning.

4. Lovverk

4.1 Aktuelle lover og forskrifter

Nesten alle gårdsbruk i Lillehammer har beiterett i utmarka. I praktisk talt all utmark har ett eller flere gårdsbruk beiterett. For de opprinnelige gardene er beiteretten ofte beskrevet i gamle dokumenter, som utskiftingsprotokoller. For bruk som senere er utskilt fra hovedbruket, kan beiteretten være nevnt i skylddelingsforretningen, men ifølge jordskifteverket er det ikke alle eiendommer som kan bekrefte sin beiterett. Spørsmålet vil være aktuelt i de tilfelle beiteretten skal innløses, og da må det bli en sak mellom de involverte partene. I utgangspunktet er beiteretten knyttet til den del av bygda som det opprinnelige bruket sogner til.

Retten til å utnytte beite på privat grunneiendom er en av de beføyelser som hører til eiers rådighet over eiendommen på linje med hogstrett, retten til å dyrke, utnytte grus og sandforekomster, jakt og fiske. Beiterett er altså ingen allemannsrett på linje med ferdsel til fots og bærplukking. I utmark kan likevel andre gårdsbruk ha en eller flere bruksretter over annen manns eiendom på linje med vegrett og brønnrett. Beiterett som bruksrett på annen manns eiendom forekommer relativt ofte. Hvem som har beiterett i de enkelte områder, avhenger av eiendomshistorien for grunneiendommen. Det vil alltid være en eller flere grunneiere som har rett til å utnytte beitet på en utmarkseiendom. I utskiftingsprotokollene kan en finne beskrivelser av geografisk begrunnede rettigheter.

I gamle dager hadde alt feet i utmark tilsyn av gjeterne. Gjetingen foregikk i regi av brukerne. Det var oftest barn som utførte gjetingen. Disse passet på at dyra beitet der hvor bruket hadde sin beiterett.

Det at beitedyr forviller seg over i et område der eierens gårdsbruk ikke har beiterettigheter kalles gjerne for tålt beiting eller streifbeiting og er i praksis en stillestående avtale om at dyra kan gå der en viss tid, men at beitebrukeren er klar over at han ikke har noen beiterett. Beiterettens geografiske tilknytning kan likevel anskueliggjøres av det forhold at det neppe til være noen gardbruker fra østsida som vil la dyra gå på vestsida eller omvendt. Likeens vil heller ikke en gardbruker med rettigheter bare på f.eks. Kinnkjølen/Rukkjølen uten videre slippe sine dyr på beite på f.eks. Bakseterkjølen el. omvendt.

Lov om ymse beitespørsmål av 16.6.1961 §§ 6-8 ansvarliggjør beitebruker til å passe på at dyra holdes til de områder hvor vedkommende har beiterett. Det har vært noen konflikter i saker hvor dyra kommer inn på områder hvor de ikke skal. Der den ene parten har hevdet

sine rettigheter etter innholdet i denne loven, har motparten påberopt seg rettigheter som er hjemlet i lov om grannegjerde av 5.mai 1961, hvor gjerdeholder holdes ansvarlig. Lov om grannegjerde (gjerdelova) regulerer først og fremst retten til å ha og plikta til å holde gjerde mellom naboeiendommer. Gjerdeplikta faller ikke bort sjøl om eieren slutter med husdyr, leier bort eller selger eiendommen til andre. Gjerde mellom eiendommer kan ikke legges ned uten avtale.

Disse forholdene har medført motsetninger mellom partene hvor tidligere gjerder har opphørt. I praksis kan det oppstå problemer med å utnytte beiteretten fullt ut i tilfeller der et betydelig antall gardbrukere har sluttet med husdyr og det anlegges nye boligfelt inntil beiteområdene. På både øst- og vestsiden av Mjøsa er det på strekningene der det ikke var private gjerder, satt opp sperregjerder i regi av gjerdelag og beitelagene som hindrer dyrene i å komme ned i boligområdene, sentrum og til vegene.

I lov om dyrevelferd av 01.01.2010 er det innført totalforbud mot bruk av piggråd på nye gjerder. Det er Mattilsynet som forvalter Lov om dyrevelferd og som har ansvar for å følge opp der det er dårlige, nedfalls gjerder.

Den allmenne båndtvangstiden går fra 1.april til 20.august. I Lillehammer kommune er i Forskrift om hundehold i Lillehammer kommune av 27.09.2007 den allmenne båndtvangstiden utvidet i tidsrommet 21.august til 1.oktober «i de områder der husdyr har rett til å beite og faktisk beiter». Det er gjort unntak for gjeterhunder når de brukes til å vokte storfe, sau el geit, hunder i aktiv politi-, toll-, militær- og redningstjeneste eller under trening eller prøving for slik tjeneste, ettersøkshunder og jakthunder når de brukes for lovlig jakt, jakthundtrening og jaktprøver mellom 20.august og 1.april.

Beiteretten er under press fra interesser utenom landbruksnæringen. Særlig utbyggingsinteresser og rovdyrforvaltningen truer retten og virker til å redusere verdien av denne retten i visse områder.

I en slik situasjon kan det oppstå behov for lett tilgjengelig dokumentasjon vedrørende beiteretten. Det er først og fremst jordskifteretten som kan si noe om beiteretten. Jordskiftesaker er ofte store og omfattende og blir derfor mindre brukt i.f.t. fastsetting av slike retter.

5. utfordringer knyttet til beitebruk

5.1. Beiteretten

Beiteretten representerer en verdi. Mange beitebrukere er av den oppfatning at beiteretten er så sterk at ingen kan rokke ved den. Rent juridisk er dette i stor grad riktig, men i praksis reduseres areal med beiterett gjennom omdisponering av utmarksområder til andre formål, som for eksempel til hyttefelt, boligområder, skytebane, motorcrossbane, dyrking og inngjerding av skogteiger til beite. Dette kan gjøre det vanskeligere å drive beiting i slike områder. Dermed kan beiteretten i realiteten bli borte fra et område, ofte uten at beitebruker eller beitelaget har kommet med innspill.

5.2 Omdisponering av utmark

Utmarksbeite er arealkrevende. Store deler av Lillehammer kommune er avsatt til LNF-formål – landbruk, natur og friluftsområde jf. Kommuneplanens arealdel. Store deler av arealene brukes til beite i dag, men beitetrykket varierer mye fra område til område. Arealbruken som i størst grad er direkte konkurrerende til beitebruken er utbygging til hytter og delvis til boliger.

For beitenæringa generelt er det en fordel med konsentrert hyttebygging framfor et tilsvarende antall hytter spredt ut over et større beiteområde. Dette gjelder også for viltet, særlig hjorteviltet, med hensyn til trekkveger og generelt ro i beiteområdene.

I konsentrerte hyttefelt/boligfelt bør det vurderes å sette opp sperregjerde opp rundt hele feltet. Ved slike saker må beiteretten innløses.

Høgfjellia hyttegrend på Nordseter er et godt eksempel på der hele feltet er gjerdet inn og der dette gjerdet fungerer fint.

Sau i hytteområder på Nordseter

5.3 Rovvilt

Lillehammer kommune har hatt rovdyrangrep de senere årene, men har ikke vært av de områdene som har vært hardest rammet. I henhold til Forvaltningsplan for rovvilt i region 3 - Oppland vedtatt i Stortinget juni 2011 er Lillehammer kommune definert som beiteprioritert område og skal ikke ha rovdyr. Streifdyr må påregnes, men ikke stedbundne rovdyr. I Lillehammer har det siden 2010 blitt skutt to ulver og en bjørn i skadefelling. En ulv ble skutt i Åsstuevegen i 2010, dette var en hunn. En hannulv ble skutt ved Roverud gård på forsommeren 2015 etter å ha drept mange dyr der. I 2012 ble det skutt en bjørn ved Svarthaugen ovafor Vingrom. Dette var en 8 år gammel hannbjørn.

Når fredet rovvilt skader eller dreper husdyr, kan en etter søknad få erstatning for tap og følgeskader. Erstatningsordningen er hjemlet i viltloven § 12 a, og reguleres av egen forskrift. I 2019 ble det utbetalt erstatning for 6 sau drept av rovvilt i Lillehammer. Disse var drept av gaupe.

I.h.t. forvaltningsplan for rovvilt i region 3 – Oppland har kommunene ansvar for de kommunale rovviltfellingslagene. Fellingsleder engasjeres av kommunen og fellingsleder setter sammen og har ansvaret for drift og organisering av det kommunale fellingslaget. Kommunen v. landbrukskontoret har beredskap i.f.t. rovdyrangrep i beitesesongen. Kontoret har vakttelefon der alle henvendelser om rovvilt rettes. Fylkesmannen har samme beredskap og nyheter varsles med sms som kommunen videresender til beitelag og rovviltfellingslag.

Mange beitebrukere har også merket beitedyrene sine med radiobjøller for å kunne følge med på hvor de befinner seg til enhver tid og få meldinger dersom de ikke beveger seg.

Det vises til beredskapsplanen der rutiner for arbeid ved rovviltangrep og søknader om fellingstillatelser er beskrevet. Landbrukskontoret har årlig møter med beitelag og rovviltfellingslag.

Det samarbeides med beitelagene i regionen om søknad om FKT- midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak. Tilskuddsordningen er hjemlet i Forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak. Av tiltak som har vært omsøkt og har fått tildelt midler er ekstraordinært tilsyn, GPS-kurs og kadaverhundkurs. Informasjon om rovviltskader, om jakt og fellingstillatelser m.m finnes til enhver tid oppdatert på www.rovviltportalen.no

5.4 Storfe på utmarksbeite

Flere storfe og spesielt ammekyr med kalver i utmark medfører noen nye utfordringer. Store, tunge dyr og kyr som ofte har med seg kalv kan gi økt press på gjerder m.m. Store flokker med tunge dyr kan gi mer opptråkking i plantefelt, på samleplasser og saltsteinsplasser bl.a. Ammekyr med kalver kan også ha sterke morsinstinkt og krever at folk som ferdes i utmarka er særlig oppmerksomme. Spesielt viktig er det for de som går tur med hund. Disse må gå omveg når de møter storfe i utmarka da storfe kan reagere på hunder. Det er derfor viktig med god informasjon særlig i turområder. Et aktuelt tiltak er å sette opp plakater på plasser med containere/søppelbrønner der mange er innom, med info hvilke

forholdsregler en bør ta der en ferdes med hund. Dette bør det også informeres om på tilsynsplakatene som står rundt om.

- Avlsorganisasjonen TYR har utarbeidet informasjonsmateriell knyttet til storfe på utmarksbeite. Konkrete tips til hvordan en skal opptre om en møter kuflokker med kalv på beite er:

- Opptre rolig, vis hensyn og hold avstand til dyra
- Ikke oppsøk eller gå mellom dyra. Pass godt på at du ikke går mellom ku og kalv
- Hold hunden i bånd. Dersom en eller flere kyr opptrer truende, slipp hunden
- Husk at dersom du har med bærbøtte kan dette bli oppfattet som en bøtte med kraftfôr av dyra

5.5 Manglende og dårlige gjerder

Det er en utfordring for beitenæringa er at det blir stadig flere dårlige gjerder. Disse utgjør også en fare for både beitedyr og vilt. I tillegg medfører det store utfordringer med at beitedyr kommer på avveie. Flere og flere eiere av landbrukseiendommer uten dyr vedlikeholder ikke gjerdene sine. Noen fjerner de også. Nye eiere av landbrukseiendommer kjenner ikke til gjerdeplikten. Dette gir grunnlag for konflikter.

Oppsetting av sperregjerder som grunneiere samarbeider om langs aktuelle strekninger har vist seg å være en god løsning for mange områder fra å hindre dyr i komme til tettbygde strøk og for å legge til rette for aktivt beitebruk i utmarka.

Det brukes også strømgjerder uten strøm rundt hytter, noe som er ulovlig. Strømgjerder skal være koblet til strøm og ha jevnlig tilsyn. Dette utgjør særlig er en fare for dyr ved at de kan vikle seg inn og sette seg fast i gjerdene.

5.6 Jakt og jegerinteresser

Det høstes årlig store verdier gjennom jakt i utmarka. Det gir et økonomisk utbytte, men også rekreasjonsverdien har stor betydning for mange. Det meste av jakta foregår med laushund. Beitedyr som ikke er sanket før jaktstart kan medføre konflikter. Samtidig bidrar jegerne med å finne og varsle næringa om dyr i utmarka seinhøstes. Jegere har også vært med på å felle dyr som ikke har latt seg sanke. Hjortejakta starter 1.september. Det er ønskelig for beitenæringa at jakt med laushund ikke starter før 15.september. Dette er det opp til hvert grunneierlag å avgjøre. Det er viktig at beitebrukere og jegere har kontakt/dialog før jakta starter.

5.7 Nabobeiting

Det har alltid vært et visst press fra beitedyr fra flere av nabokommunene til Lillehammer. I Fåberg Østside beitelag sitt område strekker beiteområdet seg over i Ringsaker kommune. Utfordringen med beitedyr fra andre kommuner er et økende problem. Spesielt etter at det ble satt opp sperregjerde mot tettbygde strøk i Biri har flere beitedyr trekt over i Fåberg vestfjell. Omfanget av dette har etter hvert blitt såpass stort at Fåberg vestsida beitelag har skrevet brev til beitebrukere i Biri med innsigelse til beitebruken, og hatt møte med dem også. Det trekkes også inn en del sau fra Nordre-Land i vestfjellet og fra Gausdal. I grenseområdene kan dette være utfordrende og grunnlag for konflikter.

5.8 Løshund

Løshund er et økende problem. Særlig i konsentrerte hytteområder der det er større tetthet av hunder er løshunder en økende utfordring for beitenæringa. Det er liten respekt for båndtvang blant en del hundeeiere. Det skjer også skadetilfeller der hunder angriper sau. Grunneierlag oppfordres til å innføre krav til sauerenhetsbevis i sine områder.

5.9 Gjengroing

Tregrensa i Norge kryper oppover. I Innlandet er det store skogløse areal som ligger under den såkalte klimatiske skoggrensen. Vedhogsten rundt seterområdene har opphørt, og tilgroing med einer er et problem rundt mange setervoller. Når arealene gror igjen reduseres planteproduksjonen p.g.a. at lite lys slipper ned i skogbunnen. Dette reduserer dermed beitetilgangen.

En klarer ikke stoppe gjengroingen, men det kan velges ut områder en ønsker å bedre beitekvaliteten. Ryddetiltak i utmarka med fjerning av busker og kratt på rikere mark fremmer veksten av beitegras, og er det beitedyr i området er det stor sannsynlighet at de trekkes mot disse områdene og begynner å beite der. Ryddinga av areal i utmark krever tillatelse fra grunneier. Maskinell rydding/beiteknusing og andre tiltak som kan skade automatisk fredete kulturminner må vurderes i.f.t. kulturminneloven.

5.10 Samarbeid med andre næringer/organisasjoner

Bruk av utmarka til fritidsaktiviteter og næringsutvikling er i stadig utvikling.

Det er satset mye på å utvikle tilbudet innen sykling i kommunen og regionen. Det er viktig at beitenæringa og landbruket forøvrig tas med på råd når nye traseer og anlegg for sykling

skal planlegges. Beitenæringa må hensyntas ved gjennomføring av idrettsarrangement i utmarka, at beitenæringa blir varsla, at det påses at grunder lukkes m.m.

Det er også viktig at det tas hensyn til beitenæringa ved planlegging av skogsdrifter. Det har skjedd at tømmervelter er lagt oppå gjerder som tilhører beitelagene, og dette må det jobbes for å forebygge i framtida. Målet er at beiteplankartene vil gi et bedre grunnlag for planlegging av driftene til sine medlemmer, og da slik at driftene ikke ødelegger for andre. Evt. må skadene rettes opp i ettertid.

Plassering av saltsteiner og bruk av bjøller er andre tema for diskusjoner. Saltslikkesteiner kan spres i terrenget, men det er viktig at de ikke plasseres på steder der det utfra andre brukerinteresser ikke er ønskelig at dyra samler seg i lengre perioder, som ved parkeringsplasser, plantefelt, turistbedrifter og hytter. Husdyreiere bør også tenke over om det er nødvendig å ha bjøller på alle voksne dyr den tida dyra går på innmarksbeite vår og høst, dersom det er til sjenanse for folk som bor slik til.

Tilgang til og bruk av ressurser må tas opp for å hindre/løse konflikter. I denne sammenheng er det viktig at landbruksnæringa tar opp de aktuelle problemstillingene i fellesskap og ikke som enkeltpersoner.

6.0 Utmarksbeite i plansammenheng

6.1 Beitebruk og arealplaner

Store deler av Lillehammer kommune er avsatt til LNF-formål – landbruk, natur og friluftsområde jf. Kommuneplanens arealdel. Store arealer brukes til beite i dag, men beitetrykket varierer fra område til område. Arealbruken som i størst grad er direkte konkurrerende til beitebruken er hyttebygging.

I forhåndskonferanser som blir holdt ved oppstart av reguleringsplanarbeid må utbygger få informasjon om å finne ut hvem som har beiterett og beitebruken i området som skal bygges ut, og ellers om det er ferdselsveger, saltplasser, sankeplasser eller andre planlagte tiltak som blir berørt av utbygginga. Det er viktig at utbyggere får denne informasjonen tidlig slik at en kan unngå konflikter.

6.2 Beitenæringa som høringsinstans

Det er viktig at beitelagene og grunneierlagene er høringsinstanser i arealplansaker som berører utmarksområder. Da kan berørte beitebrukere melde sine interesser på et tidlig stadium. Det er da også viktig at beitelagene er aktive og gir innspill til planer som er på høring.

7.0 Tiltaksdel

Tiltaksdelen er utarbeidet med utgangspunkt i de problemstillinger som er utredet foran. Noen av tiltakene dekker flere problemstillinger.

Tiltak 7.1 Informere om beiting i utmark

Formål	Bedre forståelsen for beitenæringen og forebygge konflikter. Det er løpende behov for informasjon om beitebruk. Særlig viktig er det å informere om storfebeiting, spesielt storfe i møte med hund.
Tiltak	Tilsynsplakater settes opp rundt om i beiteområdene. Infoplakater ved søppelcontainere der mange ferdes. Artikler – informere om beiterett og møte med storfe i utmark i Hyttemagasinet. Sosiale medier – informasjon om hvordan forholde seg når en møter dyr i utmarka på kommunens nettsider og Facebook side.
Ansvar	Beitelag, grunneierlag, Landbrukskontoret
Tidsramme	Kontinuerlig

Tiltak 7.2 Forebygge tap av dyr på beite

Formål	Forebygge tap av dyr på beite
Tiltak	1. Videreføre organisert beitebruk og tilsynsrutinene2. Videreføre den kommunale rovviltvaktordningen med sms-varsling og rask effektivering av søknader om skadefelling ved rovviltangrep.3. Videreføre dialogen og samarbeidet med rovviltfellingslaget.4. Videreføre årlige dialogmøter med landbrukskontoret og diskutere aktuelle tiltak kommende beitesesong.5. Oppfordre beitelagene til å søke tilskudd til ulike tiltak i beiteområdene (Tilskudd til tiltak i beiteområder og FKT-midler – Forebyggende og konfliktdepende tiltak).
Ansvar	Beitelagene og Landbrukskontoret
Tidsramme	2020-2030

Tiltak 7.3 Tilsyn og oppfølging av dårlige gjerder i utmark og ulovlige gjerder rundt fritidseiendommer

Formål	Unngå skader og tap på husdyr
Tiltak	1. Informere om gjerdebestemmelser i regulerte områder gjennom nettside, Facebook og Hyttemagasinet.2. Årlige gjerdetilsyn med oppfølging.3. Arrangere møte med tema beting, beiterett og gjerdning i 2021.
Ansvar	1. Landbrukskontoret2. Mattilsynet følger opp i LNF-områder. Teknisk avdeling i Lillehammer kommune følger opp i regulerte områder.3. Landbrukskontoret
Tidsramme	Kontinuerlig

8. Retningslinjer for bruk av beitearealene i Lillehammer

Disse retningslinjene gjelder for de utmarksområdene i Lillehammer kommune som omfattes av beiteretten.

1. Ved omdisponering av utmarksarealer må det tas hensyn til beiterettigheter og mulig konflikter søkes avklart på forhånd ved at en unngår omdisponering i gode beiteområder.
2. Utbyggingsområder for hytter bør planlegges slik at de konsentreres til visse områder med mindre god beiteverdi framfor at de spres over større arealer.
3. Ved planlegging av nye veger og sykkeltrasseer i beiteområdene, bør en ta hensyn til at disse ikke legges gjennom områder hvor beitedyr i særlig grad holder til og en bør unngå å avskjære stier.
4. Valg av slipp- og saltingsplasser må skje i samråd med grunneier og plassene må legges utenom steder hvor det ikke er ønskelig at dyra samler seg i lengre perioder (eks. parkeringsplasser, nyplantinger, hyttebebyggelse og turistbedrifter).
5. Slipptiden for beitedyra må tilpasses beiteveksten.
6. Sankingen av beitedyra samordnes med tidspunktene for jakt. Beitedyra bør være sankt før storviltjakta begynner.
7. Løshunder som jager beitedyr skal straks tas inn og leveres politiet. Utleiere av jaktterreng oppfordres til å sikre seg at jakthundene er "sauesikre".
8. Storfeeiere oppfordres å merke dyrene med navnermerker.
9. Slipp av beitedyr bør bare skje der husdyreier har beiterett.

9. Beredskapsplan

Beredskapsplanen er en del av beitebruksplanen for Lillehammer kommune og er utarbeidet av beitelagene i Lillehammer og landbrukskontoret for Lillehammer-regionen. Beitelagene har egne beredskapsplaner som revideres årlig (vedlagt).

9.1 Hovedmål

Hovedmålet med en beredskapsplan er å sikre velferden for husdyr på utmarksbeite gjennom å:

1. Forebygge tap og skader for husdyr på utmarksbeite
2. Fange opp akutte forhold i beiteområdet
3. Gjennomføre tiltak

9.2 Forebyggende tiltak

Dette er aktuelle tiltak som kan settes inn for å fange opp syke og skadde dyr på utmarksbeite. I tillegg bør det kartlegges og elimineres potensielt farlige områder.

9.2.1 Tilsyn

Beitelagene utarbeider årlige tilsynslistene og varslingslistene. Alt tilsyn som gjennomføres dokumenteres ved bruk av tilsynsskjemaer. Beitelagene fører oversikter over merkinga av dyr i den enkelte besetning for å lette identifisering av eier av dyr. Bruk av slips gjør det lettere å oppdage tap av lam. Elektronisk merking av dyr bidrar til at det er enklere å finne skadde dyr/kadaver. Tilsyn er viktig for å kunne fange opp akutte situasjoner.

9.2.2 Informasjon

Beitelagene setter opp plakater med informasjon om beitebruken og båndtvangsbestemmelsene, med telefonnummer til lagets kontaktpersoner. Det er viktig at disse oppdateres før beitesesongen.

9.3 Kartlegge problemområder

I områder der det ofte oppstår skade eller problemer med beitedyr, må årsakene kartlegges, slik at en kan unngå problemene. Eks giftige planter, skårfester, blauthøl o.l.

9.4 Akutte forhold

Akutte situasjoner oppstår først og fremst på grunn av rovdyr. Andre akutte situasjoner kan være sykdomsutbrudd, laushund og forurensning.

9.5 Rovvilt

Lillehammer kommune har vært forholdsvis skånet mot rovdyrskader i forhold til nabokommunene. Tapet av beitedyr til rovvilt har de senere årene vært lave, men en må likevel påregne årlige skader. Det er i hovedsak bjørn, ulv og gaupe som er skadegjørere.

9.5.1 Ekstraordinært tilsyn

Ved rovdyrskader eller observasjoner settes det i gang ekstra tilsyn for om mulig å avverge ytterligere skade og dokumentere oppstått skade. Dette i samråd med Landbrukskontoret. Alle døde eller skadde dyr som antas å kunne være forårsaket av rovdyr skal meldes til rovviltkontakt i SNO. Søknad om FKT midler til ekstraordinært tilsyn sendes av landbrukskontoret i samarbeid med beitelagene.

9.5.2 Rutine ved funn av kadaver/observasjon av rovdyr

Ved funn av kadaver som en mistenker er tatt av rovdyr evt. observasjon av rovdyr skal en:

- Melde fra til SNO
- Melde fra til kommunen og jaktlaget, så de kan forberede en eventuell søknad/jakt
- Når SNO får dokumentert om det er rovvilt, søker kommunen om fellingstillatelse
- Søknader om fellingstillatelse avgjøres raskt av fylkesmannen
- Leder av rovviltlaget avgjør hvordan videre søk skal gjøres sammen med beitelaget

Det er viktig at en ikke ødelegger for jakta med søk etter kadaver.

9.5.3 Beredskap og oppgaver ved Landbrukskontoret

Landbrukskontoret har egen vakttelefon for rovviltberedskap gjennom beitesesongen-
tlf 957 05 520

Landbrukskontoret videresender sms fra Fylkesmannen med info om fellingstillatelser m.m. Landbrukskontoret fremmer søknader om skadefelling ved rovviltangrep, igangsetter skadefelling og avklarer behovet for ekstraordinært tilsyn med beitelagene.

Det er Fylkesmannen som behandler skadefellingssøknadene i tidsrommet 1.juni til 15.februar. Resten av året er det Miljødirektoratet som behandler slike søknader.

Fylkesmannen har rovviltberedskap i beitesesongen med vakt på tlf: 970 29 840.

En søknad om skadefelling skal inneholde

- *Antall skadetilfeller som er meldt til og undersøkt av Statens naturoppsyn*
- *Generell beskrivelse av tapssituasjonen: oversikt over savnede dyr, morløse lam etc.*
- *Hvor mange sau og lam som er sluppet på utmarksbeite i det aktuelle beiteområdet.*
- *Hvilke forebyggende tiltak er vurdert og/eller utprøvd i den aktuelle skadesituasjonen. Om det i beitelaget er mottatt statlige midler for forebyggende tiltak mot rovviltskader, i tilfelle til hvilke tiltak*

Det er viktig at en har status over dette før søknaden sendes, slik at denne kan behandles raskt. Rovviltlaget må kontaktes med en gang skade oppstår, slik at dem får forberedt seg på skadefelling. Hvis det allerede er gitt fellingstillatelse er det **viktig** at informasjon om nye skader gis direkte til jaktlaget.

Jakt utføres av kommunalt skadefellingslag, med godtgjøring fra kommunen. Ved fellingstillatelser på tvers av kommune/fylkes grensa må en samarbeide på tvers av grensene.

9.6 Beredskapsarealer.

I akutte og vedvarende situasjoner kan det bli behov for å plassere sau på beredskapsarealer ved utsatt beiteslipp eller tidlig sanking etter vedtak fra overordnede myndigheter. Ved utsatt slipp eller tidlig sanking, kompenseres dette med FKT midler via FM. Dette må Landbrukskontoret avklare med FM forhånd.

9.6.1 Fåberg Øst

Etter oppsetting av sperre gjerde mot Ringsaker, har en fått et naturlig avgrenset område som kan brukes som beredskapsarealer. Området mellom rv. 216 og Nord- Mesna kan benyttes som beredskapsbeite ved akutte tilfeller med rovvilt. Brøttum allmenning må godkjenne beredskapsbeiting i hvert enkelt tilfelle.

9.6.2 Fåberg vest

Det er ikke gjort noen avtaler eller kartlegging av aktuelle beredskapsarealer i Fåberg vest. Beiteområdene her er naturlig adskilt i tre beiteområder. Det er mest aktuelt å tilleggsføre beitedyra på egne innmarksområder dersom beitebrukere blir pålagt utsatt beiteslipp eller tidlig sanking p.g.a. akutt rovviltangrep i beitelagets område.

9.7 Krisehåndtering

Beredskapsplanen for beitelag omhandler rutine for krisehåndtering ved akutte rovviltangrep.

9.8 Gjennomføring av tiltak

Årlige tiltak	Tidsfrist	Ansvarlig
Beredskapsplan beitelag	1. april	Beitelag
Tilsynsvakter	20. mai	Beitelag
Informasjon om rovvilt og beitesesong	20. mai	Fylkesmannen
Bruk av slips	Før beiteslipp	Dyreeier/ beitelag
Oppdatering/fornyng av info plakater	Før beiteslipp	Beitelaget
Helsetilstand hos dyr	Før beiteslipp	Dyreeier/Beitelag
Sms varsling rovvilt til beitelaga	Fortløpende	Landbrukskontoret
Varsling til medlemmer	Fortløpende	Beitelag
Kontroll av gjerder og bygninger	Fortløpende	Beitelag/gjerde og bygningseier.
Dialogmøte rovvilt og FKT-midler	15.feb	FM/Landbrukskontoret

Forebyggende tiltak	Ansvarlig
Utvidet tilsyn	Beitelag
Fargeslips	Beitelag
Inngjerding av hyttefelt/områder	Beitelag/ Kommunen
Radiobjøller	Dyreeier/OSG/FM

Akutte tiltak	Ansvarlig
Forsinket slipp	Beitelag/Landbrukskontoret/ FM
Tidlig sanking	Beitelag/Landbrukskontoret/ FM
Ekstra ordinært tilsyn	Beitelag/ Landbrukskontoret
Søknad om skadefelling – rovvilt	Kommunen

10.0 Beitekart

Kartet til beitebruksplanen viser beitelagenes områder og innretninger som samlekever, slipplasser, salteplasser og sperregjerder.

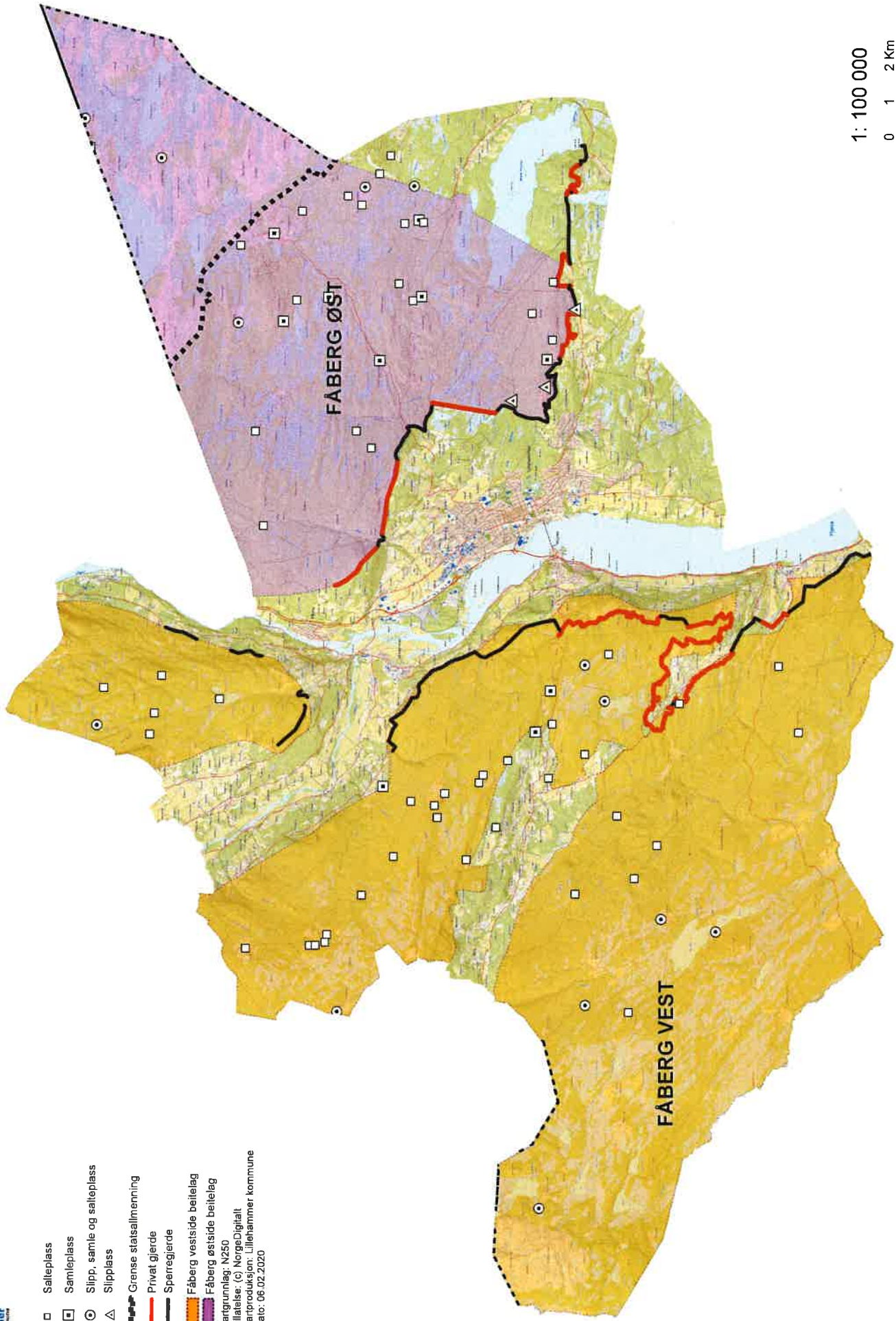
Kilder:

Landbruksdirektoratet

BEITEBRUK I LILLEHAMMER KOMMUNE

- Salteplass
 - ◻ Samleplass
 - Slipp, samle og salteplass
 - △ Slipplass
 - Grense statsallmenning
 - Privat gjerde
 - Sperreregjerde
 - ▨ Fåberg vestside beiteleg
 - ▨ Fåberg østside beiteleg
- Kartgrunnlag: N250
Tillatelse: (C) NorgeDigitalt
Kartproduksjon: Lillehammer Kommune
Dato: 06.02.2020

1: 100 000
0 1 2 Km

BEREDSKAPSPLAN FOR BEITELAG

Målsetting og grunnlag

Målsetting for beitelagets beredskapsplan er:

- å forbygge tap og skader hos husdyr på beite.
- å fange opp unormale akutte forhold i beiteområdene
- å sørge for at nødvendige tiltak blir gjennomført.

Beredskapsplanen for beitelaget omfatter rutiner for- og brukes ved akutte hendelser som f.eks. roviltangrep, skadefelling og sjukdom. Planen omhandler også rutiner for beiteslipp, tilsyn, sanking og ettersanking, ivaretagelse av beitedyrene, informasjon, media, beredskapsarealer, flytting av dyr, mediakontakt, krisehåndtering og elektronisk overvåkning og kontaktinformasjon til berørte parter.

Kontaktinfo - styret i beitelaget

Styret

	Navn	e-post	Tlf
Leder			
Nestleder			
Sekretær			
Kasserer			
Styremedlemmer			
1.vara			
2.vara			
3.vara			

Sankebaser

Beiteområde	Navn	E-post	Tlf

Beitelagets rutiner, organisering og system (tidspunkt, organisering, dokumentasjon m.m.)

Beiteslipp	
Tilsyn	
Sanking	
Ettersank	
Merking (merkefarger, farge på klaver, slips)	
Elektronisk overvåkning (radiobjøller, Findmysheep)	
Informasjon i beiteområdet -plakater o.l.	

Faste installasjoner (sankekveer, sperregjerder, ferister m.m.) Tegnes i kart vedlagt planen	
Planlagte investeringstiltak	

Beiteområdet - beskrivelse av risikoforhold og nødvendige tiltak som reduserer risiko for dyrene		Tiltak
Farlige myrer, vann og skrenter o.l.		
Vei/jernbane		
Laushund		
Rovvilt - Status: Ulv - Streifdyr må påregnes - Øyer - Lillehammer - stor sannsynlighet. Gausdal moderat sannsynlighet. Jerv Bjørn Gaupe Kongeørn	Kan /må forventes tap av beitedyr pga av rovvilt - skadeomfang vil / kan variere mht skadegjørere og periode i beitesesongen	Tilsyn: Se rutinebeskrivelse ved angrep. Eget/beitelagets og ekstraordinært - akutt tilsyn.
Andre forhold		

Beredskapsarealer:

Dersom slipp av dyr i utmarka må utsettes evt. at de må sankes tidlig fra utmarksbeite p.g.a. akutt rovviltangrep vil det være behov for beredskapsarealer evt. at dyra må tilleggsføres på egen innmark.

Aktuelle beredskapsarealer: (se kart vedlagt planen). Arealene må være inngjerdet og klare til bruk ved akutte situasjoner.

Område-eiendom/antall daa/eier

Rutine ved rovviltangrep

Med tanke på skadedokumentasjon og skadefelling er det viktig at funn av kadaver blir registrert og varslet iht rutinebeskrivelse nedenfor. Det er viktig at slik varsling skjer så raskt som mulig og at både SNO og Landbrukskontoret blir varslet, slik at man får forberedt Fylkesmannen og rovviltfellingslaget om at det kan komme en søknad om skadefelling.

Det er viktig at funn av kadaver blir merket på en synlig måte – plastpose, bånd o.l. og at man får registrert GPS koordinater – da dette gjør jobben til SNO enklere. Viktig at funn av spor og sportegn av rovvilt også blir varslet.

Ved rovviltangrep/funn av kadaver skal beitelaget følge denne rutinen:

	Varsling	Tlf	Ansvar
1.	Varsle SNO	Eivind Fossum tlf 911 29 562 Odd Steinar Granheim tlf 975 60 167	Beitebruker/beitelagsleder
2.	Varsle Landbrukskontoret	Rovviltvakt – tlf 957 05 520	Beitelagsleder
3.	Varsle rovviltfellingslaget	Øyer: tlf 952 75 314 Gausdal: tlf 906 58 007 Lillehammer: Tlf 481 23 787	Beitelagsleder
4.	Varsle aktuelle beitebrukere		Beitelagsleder
5.	Ekstraordinært tilsyn	Ta kontakt med Landbrukskontorets rovviltvakt. Se beskrivelse nedenfor.	Beitelagsleder

Ekstraordinært tilsyn

Bruk av ekstraordinært tilsyn skjer i samråd med Landbrukskontoret.

Landbrukskontoret i Lillehammerregionen søker på vegne av kommunene og beitelaga om midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak.

Dette gjelder bl.a tilskudd til planlagt ekstraordinært tilsyn og tilsyn ved akutte rovviltangrep.

Bruk ekstraordinært tilsyn er organisert slik:

Gausdal og Fåberg Vest: Landbrukskontoret engasjerer tilsynspersonellet. De som brukes er Kristian Kronberget og Audun Ersvær.

Øyer beite og gjetelag og Fåberg Øst: Beitelagsleder er ansvarlig og organiserer bruk av ekstraordinært tilsyn – i samråd med Landbrukskontoret. Dette ved bruk av fast tilsynspersonell i beitelag eller brukerne selv ved spesielle tilfeller. Dette kan være akutte skadesituasjoner med fare for omfattende skade og et uoversiktlig skadebilde og behov for rask avklaring av dette. Beitelagsleder bestemmer hvilke brukere som skal benyttes til dette. Ekstraordinært tilsyn utført av fast tilsynspersonell og/eller av brukere skal føres i timelister. Denne godkjennes av beitelagsleder og sendes landbrukskontoret. Ekstraordinært tilsyn utført av beitelagets gjetere og brukere kan godtgjøres innenfor økonomisk ramme. Er rammen fra Fylkesmannen oppbrukt må det søkes om tilskudd til akutt tilsyn i hvert enkelt skadetilfelle. Landbrukskontoret har ansvaret for dette.

Rovviltberedskap ved Landbrukskontoret:

Landbrukskontoret har rovviltberedskap gjennom hele beitesesongen. Dvs bemannet rovvilttelefon – tlf 957 05 520 – fra kl 7-22 i perioden uke 21 – uke 36.

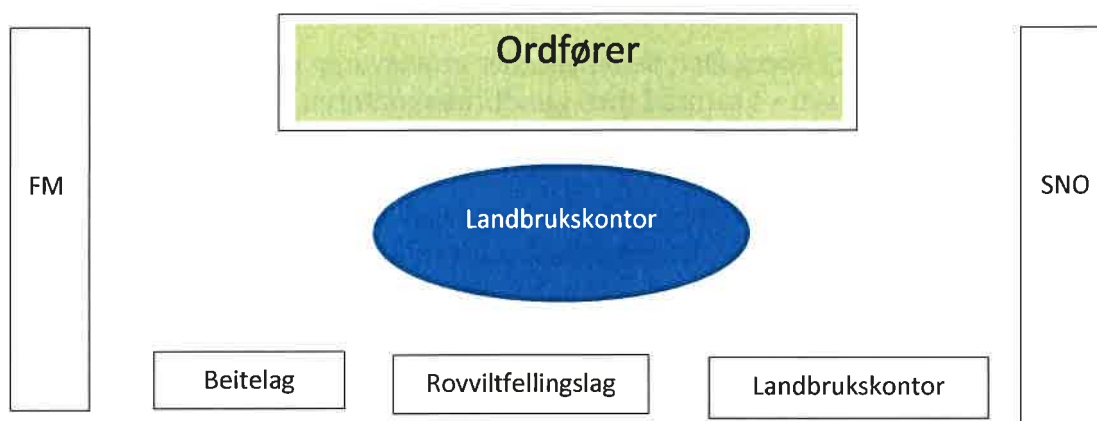
Opgaver til Landbrukskontoret ved rovviltangrep:

- Søke om betinget skadefelling: Miljødirektoratet – frem til 31.05/
Fylkesmannen fra 01.06 og ut beitesesongen.
- Iverksette fellingstillatelse ved å varsle fellingsleder.
- Varsle/kvalitetssikre at alle parter er varslet: Beitelagsleder – SNO –
Fellingsleder – FM
- Evt søke om «akuttmidler» til ekstraordinært tilsyn
- SMS – varsling til beitelag, fellingsleder (sms-grupper
- NB – Viktig med god dialog mellom alle aktører.

Mediakontakt:

Det er viktig med en strategi for håndtering av media. Det er likevel slik at interesse og påtrykk fra media varierer og er situasjonsbetinget. Generelt er det mindre påtrykk og interesse fra media nå enn det som var tilfelle for noen år siden. Dette gjelder spesielt vanlig betinget skadefelling av f.eks bjørn og jerv. Større interesse ved skadesituasjoner med ulv som skadegjørere og interessen fra media er proporsjonal med skadeomfang i tid og rom.

Aktuelle for mediakontakt ved et rovviltangrep:

Ved kurante situasjoner kan man på både beitelagsnivå - rovviltfellingslag og ved landbrukskontoret svare media. For rovviltfellingslaget er det fellingsleder som svarer media på kurante saker. Rovviltfellingslaget henviser media ofte til SNO - som ved felling.

Har man større og mer krevende situasjoner kan det være behov for å løfte mediehåndteringen til et høyere nivå - uttalelse fra kommunen på ordførernivå. Dette blir organisert av landbrukskontoret.

Mattilsynet kan også kontaktes - tlf 22 40 00 00

Beitelagets mediekontakt:

Beitelagets leder har ansvaret for mediekontakten. Dette kan delegeres videre til beitelagsmedlem.

Lagets mediekontakt er _____

Beitelaget kan henvise media til SNO, kommunen el. fylkesmannen om ønskelig.

Krisehåndtering - Psykisk helse – kontaktinfo

Styret i beitelaget har ansvar for å involvere kollegaer for støtte til berørte beitebrukere ved akutte situasjoner. Likeens har styret ansvar for å koble på kommunal helsetjeneste ved behov.

Aktuelle ting å bidra med: være en samtalepartner, skaffe medhjelpere til å samle beitedyr, kontrollere dyr og flytte dem, ekstraordinært tilsyn, etablere kontakt med helsevesen, dokumentasjon av merarbeid, finne beredskapsarealer, kontakt med Mattilsynet m.m.

Kommunal helsetjeneste

Øyer og Gausdal kommuner:

Anders Brabrand, tlf. 99045124, e-post:Anders.Brabrand@oyer.kommune.no;
eller Anders.Brabrand@gausdal.kommune.no;

Lillehammer kommune: Kommuneoverlege Morten Bergkåsa, tlf. 99640685

Andre kolleger:

Kontaktinfo til nabobeitelag finnes i egen liste.